

психотерапії. Виділено поняття психотерапевтичної діяльності в області освіти.

Ключевые слова: психотерапія, психотерапевтична діяльність, інтенція психотерапії, психотерапевтична модель, психотерапевтичні методи, багатоосева класифікація.

Mironov R. Psychotherapeutic Activities in the Field of Education: a General Characteristic

The modern state of psychotherapy in Ukraine is characterized as. The modern trends in the development of psychotherapy, as an independent science, are revealed. The definition of psychotherapy as an independent scientific discipline and profession in accordance with the Declaration adopted by the European Association of Psychotherapy was presented. The definition of the concept of psychotherapy according to foreign and domestic authors, such as R. Bastin R. Strotzka, B. Karvasarskiy, B. Makarova, V. Mikhailov. Modern views on psychotherapy, and the whole range of its theories and methods, are characterized by clear boundaries between medical and non-medical intentions of psychotherapy. The concept of psychotherapeutic activities in the field of education is singled out.

Key words: Psychotherapeutic activity, intension of psychotherapy, psychotherapeutic model, psychotherapeutic methods, multi-axis classification.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2018 р.

Прийнято до друку 01.03.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.

УДК 37.013.42:316.482.050.63:342.72

Н. М. Печериця

КОРЕКЦІЯ ЕЙДЖИЗМУ МОЛОДІ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Соціокультурна, політична та економічна ситуації, які переживає Україна, вкрай несприятливо відображаються на процесі соціального становлення молоді. Серед неї зростає тенденція поширення негативних соціальних явищ як: алкоголізм, наркоманія, злочинність, жорстокість, дискримінація, зокрема ейджизм. Погоджуємося з А. Мікляєвою, що на сьогодні «найбільш повно досліджена гендерна, расова, етнічна та релігійна дискримінація» [13, с. 160]. Хоча в нашому суспільстві існує менш вивчена, але досить актуальна проблема дискримінації за віковою ознакою, що і означає ейджизм. Згідно з оприлюдненими результатами соціологічного опитування Київського міжнародного інституту

соціології, 49,9% респондентів вважають, що в Україні існує дискримінація, серед них 51,7% – за віковою ознакою [4]. Тому неправильно засвоєні соціальні якості, ціннісні орієнтації, норми та правила поведінки, стереотипні уявлення молоддю стосовно людей похилого віку негативно впливають на її соціальне становлення та загрожують повноцінному соціальному розвитку, а отже, потребують корекційних зусиль. Соціально-педагогічна корекція передбачає їх виправлення та сприяє позитивній соціалізації, зокрема інтеграції молоді у суспільстві.

Серед соціальних педагогів досліджували проблеми молоді: О. Безпалько, І. Зверева, Г. Лактіонова, П. Плотніков; студентської молоді: С. Савченко, В. Штифурак, крім того, розвиток соціальності студентської молоді: Н. Максимовська, О. Хендрик та інші; вікової дискримінації: Р. Батлер, А. Кадді, І. Кон, Н. Смелзер, А. Тракслер, С. Фіск та інші; ейджизму: О. Березіна, О. Краснов, І. Кресіна, Л. Магдисюк, А. Мікляєва, Л. Міщиха, Д. Солдаткін та інші. Питаннями теоретичного обґрунтування соціально-педагогічної корекції займалися: Є. Бондаревська, В. Бочарова, А. Мудрик, Л. Семенюк, А. Тарасов та інші. Проблему соціально-педагогічної корекції різних негативних соціальних явищ досліджували: Г. Василенко (важковиховуваних учнів молодшого шкільного віку), Т. Гніда (вад важковиховуваних учнів молодшого шкільного віку), Н. Заверико (дезадаптованих підлітків у закладах освіти), В. Носенко (вад особистісного розвитку підлітків зони ризику), Т. Окушко (девіантної поведінки підлітків у позашкільних навчальних закладах), Н. Сейко (девіантної поведінки дитини в контексті християнської моделі моральності), Г. Товканець (важковихованих учнів молодшого шкільного віку засобами професійно-педагогічного спілкування). Проте соціально-педагогічну корекцію ейджизму молоді досліджено недостатньо.

Метою статті є обґрунтування актуальності соціально-педагогічного аспекту корекції ейджизму молоді.

Молодь є основним соціальним ресурсом розвитку суспільства. Як особливу категорію населення її почали вивчати соціологи у другій половині ХХ ст.. Наукове визначення було дане В. Лісовським, який зазначав, що «молодь – це специфічна група людей, що уже засвоїли певні освітні, професійні, соціальні функції, але ще перебувають на стадії соціалізації» [11, с. 41]. Більшість науковців характеризують специфіку «молоді» за психовіковими особливостями. Наприклад, такої думки дотримуються А. Гулевська-Черниш, О. Каретна, Л. Мардахаєв, М. Перепилиця, П. Плотніков та інші. Але А. Гулевська-Черниш [3, с. 150] визначає основним процес соціалізації та те, що молодь може бути творцем або зачинателем нової соціальної та культурної реальності. М. Перепилиця звертає увагу на місце молоді у суспільстві [19, с. 117], О. Каретна на те, що молодь є стратегічним ресурсом розвитку країни [6, с. 287], а Л. Мардахаєв та П. Плотніков окреслюють духовний світ

молоді, що перебуває у процесі формування, становлення [15, с. 28; 17, с. 158]. На основі аналізу філософської, соціологічної, культурологічної, психологічної, педагогічної літератури виявлено, що дослідники не мають єдиного визначення «молоді», оскільки дане поняття є об'єктом дослідження багатьох наук і носить міждисциплінарний характер. Погоджуємося з думкою П. Плотнікова, що в повній мірі розкриває сутність молоді та характеризує її як велику диференційовану соціальну групу, що має специфічні соціальні та психологічні риси соціальної спільноти, наявність яких визначається віковими особливостями молодих людей та показниками соціально-економічного, суспільно-політичного положення, духовного світу, які перебувають у стані формування, становлення [15, с. 32]. Саме те, що молодь перебуває на стадії формування, становлення є основною характеристикою даної категорії, що у свою чергу за несприятливих умов соціального середовища може негативно вплинути на її процес соціалізації. Оскільки даний період є перехідним від юності до зрілості, тому ціннісні орієнтації, соціальні якості, норми та правила поведінки, необхідні для виконання відповідних соціальних ролей перебувають у стані формування. На становлення ціннісних орієнтацій молоді, в певній мірі, впливає характерний для більшості молодих людей юнацький максималізм. Він виявляється у категоричності, безкомпромісності, нетерпимості, крайності, вибуховій емоціональності, високому рівні активності, напористості у відстоюванні в суспільстві привласнених соціальних цінностей [20]. Тому засвоєні молоддю негативні соціальні стереотипи деформують подальший соціальний розвиток її представників, що загрожує проявами девіантної, навіть делінквентної поведінки.

За своєю суттю ейджизм є соціальною девіацією. Для повного розуміння сутності ейджизму, розглянемо більш детально поняття «девіація». В. Лютий визначає девіацію, як відхилення від визначених норм у суспільстві та виділяє такі види, як: фізична (порушення в розвитку організму), психологічна (порушення психічного розвитку та здоров'я) та соціальна (порушення людиною соціальних норм, яке призводить до нанесення нею шкоди собі, оточуючим, суспільству) [3, с. 330]. Отже, ейджизм є проявом соціальної девіації, що загрожує повноцінному розвитку окремих груп населення та суспільства в цілому. Девіації набувають глибинних масштабів у період суспільних перетворень, коли більшість людей втрачають ціннісні орієнтири, відбувається руйнація норм та правил поведінки. Дана ситуація спостерігається і в нашій країні, тому ейджизм молоді є актуальною соціальною проблемою в Україні.

Загалом явище вікової дискримінації стосується негативного ставлення до будь-якої вікової групи. Як зазначає Е. Якімова, дане явище почало досліджуватися зарубіжними соціологами та психологами в 50-60 роках ХХ століття в контексті дискримінації та соціальної нерівності, а у 1969 році директором Національного інституту старіння

США, геронтологом Р. Батлером, було виокремлено вікову дискримінацію та запропоновано для її визначення поняття «ейджизм» [21, с. 58]. Р. Батлер пропонує розуміти його як комбінацію трьох взаємопов'язаних елементів: негативних стереотипів старості і старіння, дискримінаційних практик на адресу літніх людей в міжособистісній взаємодії людей, а також на рівні функціонування різних суспільних інститутів [22, с. 243]. Ейджизм як форму стереотипізації та дискримінації людей з причини їх старості, як і расизм і сексизм, розглядають І. Кресіна та А. Мікляєва [9, с. 18; 14, с. 267]. Подальші дослідження цього поняття зустрічається в роботах А. Траклера, що розглядає його як будь-яку установку, поведінку або соціальний інститут, що підпорядковують людей за віковою ознакою, а також як процес приписування людині тих чи інших соціальних ролей на основі її віку. У дослідженнях А. Кадді, С. Фіск та Н. Смелзер позначаються цим терміном негативні стереотипи і упередження по відношенню до представників певної вікової групи, що приводять до дискримінації. Але Н. Смелзер фактично ще й розкриває причини цього явища та зазначає, що воно своїм корінням пов'язане з «ювеналізмом» – культом молодості, який став філософією ХХ століття. Подібної думки дотримується й І. Кон та підкреслює, що це життєва філософія, яка абсолютизує вік і створює нереалістичний жорстокий культ юності [8, с. 187; 18, с. 243]. Н. Кривоконь звертає увагу на дослідження західних психологів, що переважна орієнтація сучасного суспільства на молодих людей та демонстрація власної сили через вікові взаємини і є проявом «ейджизму». [10, с. 12]. Отже, дане поняття більшість вчених трактують як негативний стереотип, установку, упередження щодо старості та людей похилого віку, що супроводжується дискримінаційними діями в процесі міжособистісної взаємодії та на рівні соціальних інститутів. Звернемо увагу на те, що основою такого ставлення до людей похилого віку є саме, негативний стереотип, оскільки він є складовою установки. В загальному розумінні А. Рижанова розкриває стереотип, як стійкий зразок думок, сприйняття, поведінки і зазначає, що він складається із спрощених знань, почуттів та відповідної поведінки. Вона виокремлює соціальні, індивідуальні, позитивні, негативні, точні та неточні стереотипи [3, с. 398]. Явище ейджизму відноситься до негативного стереотипу, що поширює викривлені уявлення, негативні емоції, переконання молоді щодо людей похилого віку, які поступово переростають у дискримінаційні дії. Таким чином, в контексті нашого дослідження дотримуємося визначення Р. Батлера та розуміємо дане явище, як негативний стереотип сприйняття старості та людей похилого віку молоддю, що супроводжується проявом дискримінаційних дій у процесі міжособистісної взаємодії з цією віковою категорією та на рівні соціальних інститутів. Додамо до цього, що О. Березіна визначає, що ейджизм поділяють на інституційний (юридично фіксує дискримінацію) і внутрішній (який включає принизливі висловлення,

поведінку, що дискримінує, ігнорування, фізичне або психічне насильство та ін.) [1, с. 3].

Основними факторами, що провокують ейджизм серед молоді є: кризові соціокультурні явища, менталітет населення, зміна соціального статусу людей похилого віку та непривабливий образ цих людей у ЗМК. У сучасному інформаційному суспільстві мас-медіа є потужним інструментом впливу на свідомість молодого покоління. Зараз спостерігається тенденція орієнтації на молодих людей у фільмах, рекламних роликах, інших видах масової комунікації. Т. Коваль розглядає, що негативний стереотип сприйняття людей похилого віку передусім провокують ЗМІ, які формують у суспільстві так звані «загальноприйняті норми та образи» [7, с. 108]. Пропаганда ними «суспільства для молодих», «культу молодості» загострює проблему взаємодії поколінь та сприйняття старості. Вони лише підкреслюють негативні сторони старості та людей похилого віку, хоча в реальності в процесі міжособистісної взаємодії та співпраці виявляються позитивні особливості цієї соціальної групи. Повністю погоджуємося з думкою О. Березіної, яка зазначає, що «люди похилого віку є носіями мудрості, досвіду й джерелом життєвої філософії для молодого покоління. Завдяки спілкуванню з ними виконується величезна соціальна й культурна функція в суспільстві – здійснюється зв'язок і спадкоємність поколінь, передається накопичений досвід» [1, с. 7]. Люди похилого віку є основним джерелом передачі соціального досвіду, знань, умінь, культури, традицій необхідних для становлення молодого покоління. Тому для того, щоб наша країна розвивалася за європейськими стандартами потрібно вирішити проблему відношення сучасної молоді до людей похилого віку, застосовуючи корекційні технології з метою виправлення негативних стереотипів та відповідної поведінки.

Розглянемо значення слова «корекція» запозичене з французької мови (від фр. *correction* – поправка, коректив, виправний), яке у свою чергу походить від латинського слова *correctivus* – виправний, пов'язаний з *corrigere* – виправляю, виправляю, вношу корективи, тобто поліпшення, виправлення [2, с. 454]. Термін «корекція» досліджується багатьма науками та носить міждисциплінарний характер, зокрема він належить і до дефініцій соціальної педагогіки. Так наприклад, Н. Сейко визначає соціально-педагогічну корекцію як спосіб усунення прогалин у соціальних знаннях, уміннях, навичках, девіантної поведінки та при подоланні життєвих криз [16, с. 165]. Автори С. Архипова, Г. Майборода, О. Тютюнник виділяють даний термін, як систему соціально-педагогічних впливів, спрямованих на зміну особливостей поведінки та зазначають, що соціально-педагогічна корекція спрямована на розвиток і стимулювання потенційних можливостей особистості до корекції її поведінки [12, с. 145]. Підкреслюючи її спрямованість на самокорекцію, у нашому випадку молоді. Найбільш повно розкриває суть соціально-педагогічної корекції Н. Заверико як системи спеціальних педагогічних

впливів, спрямованих на виправлення недоліків у поведінці, розвитку та соціалізації [5, с. 61]. Таким чином, соціально-педагогічну корекцію ейджизму розглядаємо як доцільно організовану систему соціально-педагогічних умов, спрямованих на виправлення, змінення чи послаблення негативного стереотипу сприйняття старості та людей похилого віку з боку молодого покоління, необхідності переосмислення молоддю власних дій в процесі міжособистісної взаємодії та на рівні соціальних інститутів. Переваги соціально-педагогічної корекції у виправленні та попередженні негативного явища ейджизму серед молоді полягають у інтеграції корекційних зусиль не лише внутрішнього соціально-виховного середовища, але й зовнішнього. Крім того, соціально-педагогічна діяльність покликана активізувати самокорекційний потенціал молодого покоління через їх волонтерську діяльність; взаємовідносини з людьми похилого віку та переосмислення власних ціннісних орієнтацій.

Отже, молодь є масштабним джерелом розвитку суспільства. На неї покладено як великі можливості так і вимоги щодо засвоєння, поширення, примноження та передачі позитивного соціального досвіду попередніх поколінь, введення інновацій у процесі соціального розвитку людства. Молодь перебуває у процесі формування, становлення власного світогляду. Даний процес пов'язаний зі змінами у системі соціальних відносин, міжособистісної взаємодії, зміною системи цінностей, норм та правил поведінки, що у свою чергу породжує ряд проблем. Дискримінація молоддю людей похилого віку за віковою ознакою ґрунтується на неправильному стереотипному уявленні молоді, що люди похилого віку через різні об'єктивні чи суб'єктивні причини сприймаються ними як негатива соціальна ноша. Ейджизм з боку молоді проявляється у зневажливому ставленні до старості, людей похилого віку, а іноді навіть і в агресивній та протиправній поведінці та являється важливою соціальною проблемою. Подібне ставлення до людей похилого віку негативно впливає на соціальний розвиток молоді, а тому потребує саме соціально-педагогічного корекційного впливу з метою створення сприятливих умов для соціалізації та інтеграції молодого покоління в соціумі, зміцнення міжпоколінних зв'язків, що є основою консолідованості суспільства.

Подальшого дослідження потребують питання аналізу закордонного досвіду вирішення даної проблеми. Обґрунтування вітчизняних технологій соціально-педагогічної корекції ейджизму молоді, зокрема і студентської у освітньо-культурному середовищі ВНЗ.

Список використаної літератури

1. Березіна О. О. Ейджизм у суспільстві: проблеми пізнього віку / О. О. Березіна // Актуальні проблеми психології. Том VIII : Психологічна теорія і технологія навчання / за ред. С. Д.°Максименка, М. Л. Смульсон. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 5. – С. 3–10. **2. Бусел В. Т.**

Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с. **3. Енциклопедія** для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. проф. І. Д. Звереві – Київ, Сімферополь : Універсум, 2012 – 536 с. **4. Еджизм**, або вікова дискримінація по-українськи [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. facebook .com – Режим доступу: <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.502527993097108.134771.304089532940956&type=3> (дата звернення 09.02.2018). **5. Заверико Н. В.** Соціально-педагогічна корекція: розвиток поняття в історичній перспективі / Н. В. Заверико // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – С. 60–64. **6. Каретна О. О.** Сучасні підходи до визначення поняття «молодь» [Електронний ресурс] / О. О. Каретна //: Сучасні підходи до визначення поняття «молодь» [сайт]. – Режим доступу: [http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/294/app-37_Karetna_O_O_\(287-291\).pdf?sequence=1](http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/294/app-37_Karetna_O_O_(287-291).pdf?sequence=1). – Сучасні підходи до визначення поняття «молодь» **7. Коваль Т. В.** Страх старості як чинник буття сучасної людини: дис. ... канд. філос. наук: 09.00.04 / Т. В. Коваль. – Житомир, 2012. – 188 с. **8. Кон І. С.** Любов небесного цвета / І. С. Кон. – М. : ОЛМА-Пресс, 2001. – 384 с. **9. Кресіна І. О.** та ін. Запобігання дискримінації в Україні в контексті європейської інтеграції: Монографія – К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2015. – 384 с. **10. Кривоконь Н. І.** Соціально-психологічні особливості розвитку соціальних послуг людям літнього віку [Електронний ресурс] / Н. І. Кривоконь // Соціально-психологічні особливості розвитку соціальних послуг людям літнього віку: [сайт]. – Режим доступу : <http://problemps.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/58/2017/06/8-52.pdf> – Соціально-психологічні особливості розвитку соціальних послуг людям літнього віку. **11. Лисовский В. Т.** Личность студента / В. Т. Лисовский, А. В. Дмитриев. – Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1974. – 183 с. **12. Методи і технології** соціально-педагогічної роботи: навч. посіб. / авт.-уклад. : С. П. Архипова, Г. Я. Майборода, О. В. Тютюнник. – Черкаси, 2009. – 450 с. **13. Микляева А. В.** Возрастная дискриминация как социально-психологический феномен. Монография. – СПб. : Речь, 2009. – 160 с. **14. Микляева А. В.** Методы исследования эйджизма: зарубежный опыт [Електронний ресурс] / А. В. Микляева // Методы исследования эйджизма: зарубежный опыт: [сайт]. – Режим доступу: https://cyberleninka.ru/article/n/metody-issledovaniya-eydzhizma-zarubezhnyu-opyt_svoobodnyy. – Методы исследования эйджизма: зарубежный опыт. **15. Плотников П. В.** Соціально-педагогічні основи соціалізації молоді промислового регіону : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05 / П. В. Плотников. – Х., 2005. – 481 с. **16. Сейко Н. А.** Соціальна педагогіка: Курс лекцій. – Ж. : Житомир.держ. пед. ун-тет, 2002. – 260 с. **17. Словарь** по социальной педагогике: учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / Авт. – сост. Л. В. Мардахаев. – М. :

Издательский центр «Академия», 2002. – 368 с. **18. Смельзер Н.** Социология. – М. : Феникс, 1998. – 362 с. **19. Соціальна педагогіка:** Підручник. 4-те вид. виправ. та доп. / За ред. проф. А. Й. Капської. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 488 с. **20. Що таке юнацький максималізм** [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. <http://verano.rv.ua> – Режим доступу: <http://verano.rv.ua/psixologiya/shho-take-yunackij-maksimalizm/> (дата звернення 11.02.2018). **21. Якімова Е. .В.** Геронтология в динамическом обществе / Е. В. Якімова, Л. Торсон // Социальная геронтология: Современные исследования. – М. : ИНИОН РАН, 1994. – С. 58–68. **22. Butler R. N.** Age-ism: Another form of bigotry // The Gerontologist. – 1969. – Vol. 9. – pp. 243–246.

Печериця Н. М. Корекція ейджизму молоді як соціально-педагогічна проблема

У статті проаналізовано наукові праці у яких досліджено проблеми молоді та ейджизму. Обґрунтовано актуалізацію молоді у сучасному суспільстві як специфічної соціальної групи, особливості молоді в процесі соціалізації. Виокремлено соціальні стереотипи, які призводять до девіації в процесі соціалізації молоді. Розкрито сутність ейджизму в цілому та види його прояву молоддю стосовно людей похилого віку. Визначено роль конструктивної міжособистісної взаємодії молоді та людей похилого віку для соціального розвитку представників обох соціальних груп. Обґрунтовано суть корекції та специфіку застосування соціально-педагогічної корекції з метою виправлення чи зменшення негативного стереотипного уявлення щодо старості та людей похилого віку серед молоді.

Ключові слова: молодь, ейджизм, соціальні стереотипи, корекція, соціально-педагогічна корекція.

Печерица Н. М. Коррекция ейджизма молодежи как социально-педагогическая проблема

В статье проанализированы научные труды в которых исследованы проблемы молодежи и ейджизма. Обоснована актуализация молодежи в современном обществе как специфической социальной группы, особенности молодежи в процессе социализации. Выделены социальные стереотипы, которые приводят к девиации в процессе социализации молодежи. Раскрыта сущность ейджизма в целом и виды его проявления молодежью относительно людей преклонного возраста. Определена роль конструктивного межличностного взаимодействия молодежи и людей преклонного возраста для социального развития представителей обеих социальных групп. Обоснована суть коррекции и специфика применения социально-педагогической коррекции с целью исправления или уменьшения негативного стереотипного представления относительно старости и людей преклонного возраста среди молодежи.

Ключевые слова: молодежь, ейджизм, социальные стереотипы, коррекция, социально-педагогическая коррекция.

Pecheritsa N. Correction of Youth's Ageism as a Social and Pedagogical Problem

The article analyzes the scientific works, devoted to the problems of youth and ageism. It has been grounded the youth actualization in modern society as a specific social group, features of youth in the socialization process. It has been defined the social stereotypes leading to deviation in the process of young people socialization. It has been researched the ageism subject matter as a whole and the types of its manifestation by the young people concerning the aged. It has been detected the role of the constructive interpersonal interaction between young people and the aged for the social development of the representatives of both social groups. It has been grounded the correction subject matter and socio-pedagogical correction application specificity with the purpose of improvement or reduction of the negative stereotype representation concerning anility and the aged among the youth.

Key words: youth, ageism, social stereotypes, correction, socio-pedagogical correction.

Стаття надійшла до редакції 17.02.2018 р.

Прийнято до друку 01.03.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Рижанова А. О.

УДК 364.142:374.1

А. О. Попова, М. В. Щеголь

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ПРОСВІТНИЦЬКО-ПРОФІЛАКТИЧНИХ НАСТІЛЬНИХ ІГОР ФАХІВЦЯМИ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В МІСЦЕВИХ ГРОМАДАХ

На сучасному етапі розвитку соціальна сфера потребує новітніх та інноваційних технологій просвітницько-профілактичної роботи з цільовою аудиторією. Даний вид роботи спрямований на інформування та попередження соціальної проблеми чи подолання окремих її чинників. Таку роботу здійснюють навчальні заклади, медичні установи, соціальні служби, а також державні та недержавні громадські організації.

Фахівці із соціальної роботи використовують широкий спектр форм і методів просвітницько-профілактичної роботи. Але деякі з них малоефективні та в деякій мірі є пасивними формами роботи. В той же час спеціалістами використовуються інтерактивні методи просвітницько-профілактичної роботи, які мають на меті не лише попередження